નામઃ- જાડેજા જયરાજસિંહ ડિ.

રોલ નંબરઃ- ~~293~~ 293 (293)

વિષયઃ- Banking and Finance

વિષય કોડઃ- MJ-BAF-101-2

રજિસ્ટ્રેશન નંબરઃ- COC2025293

B. A. SEM:-1 T. Y.

મેજર વિષયઃ- અર્થશાસ્ત્ર

શ્રી આર. આર. લાલન
કોલેજ - ભૂજ

PNR નંબર :- F2303000 1100334

વિદ્યાર્થીની સહિ   અધ્યાપકશ્રીની સહિ

J.D.JADEJA

J.D. JADEJA

* પ્રશ્ન:-2 વિશિષ્ટ પ્રકારના ગ્રાહકો વિશે વિસ્તૃત નોંધ લખો:

⇒ * 1. નાના ગ્રાહકો - MINOR *

⇒ નાના (minor) કોણ છે?

⇒ ભારતમાં 18વર્ષ થી નાની ઉંમરની વ્યક્તિને કાયદા હેઠળ નાના (minor) કહેવામાં આવે છે. જે (Indian majority Act - 1875 અને Indian contract Act - 1872 ની કલમ 11 પ્રમાણે છે.

⇒ નાના વ્યક્તિ પોતાના નામે કરાર કરી શકતા નથી એટલે ફંડ ખાતુ પણ પોતાના નામે ઇકલા ચલાવી શકતા નથી.

* નાના નું ફંડ ખાતુ કેવી રીતે ખોલાય?

⇒ ખાતુ નાનાના નામે ખોલાય પણ તેના માતા-પિતા કે વૃદ્ધ દ્વારા નિમાયેલ ગાર્ડિયન ની સાથે ખોલાવુ પડે.

⇒ ખાતાનું નામ લખાય આ રીતે:

⇒ " માસ્ટર રાહુલ શાહ (નાના) દ્વારા ગાર્ડિયન શ્રી મતી પાર્વતીબેન શાહ.

⇒ અથવા " મિસ કિર્તી ચૌહાણ (minor) by Father & natural Guardian shree Mahesh bhai Patel.

J.D. JADEJA

=) * 18 વર્ષ પુરા થાય ત્યારે શું થાય ?
(Attaining majority)

=) જ્યારે નાની વ્યક્તિ 18 વર્ષની થાય છે.
=) બેન્ક તેને પત્ર મોકલે છે. કે " હવે તમે પુખ્ત થયા છો, નવું KYC કરાવો.
=) નવી સહિ (specimen signature) આપાવી પડે.
=) જુનું ખાતુ બંધ કરિને નવું ખાતુ ખોલતવામાં આવે અથવા જુનુ જ ખાતુ પુખ્ત માં ફેરવાય.
=) હવે ગાર્ડિયન ની જરૂર નથી. બધુ પોતે ચલાવી શકે.

* મહત્વના નિયમો : *

=) નાના પતિ લોન લઈ શકતા નથી.
=) નાના બીજાની લોન આપવાની ગેરંટિ આપી શકતા નથી.
=) નાના નોમિની તો બની શકે છે. પણ પૈસા 18 વર્ષ પછી જ મળે
=) આ રિતે બેન્કો નાના ગ્રાહકોના હિતનું રક્ષણ કરે છે. અને કાયદાનું પણ પાલન કરે છે.

* 2. અભણ (Illiterate) ગ્રાહકો :-

=) ~~અભ્ય~~ અભણ વ્યક્તિ કોણ છે. ?

જે વ્યક્તિ વાંચી-લખી શકતા નથી. અને પોતાનું નામ પણ લખી શકતા નથી. તેને બેન્કિંગ માં "Illiterate person" કહેવામાં આવે છે. આવી વ્યક્તિ સહિ (સિગ્નેચર) કરવાને બદલે આંગળી નો ટોચો (Thumb Impression) આપે છે.

J. D. JADEJA

=) આંગળીના ટીપાના નિયમો (RBI અને બેન્કોના નિયમો પ્રમાણે) :-

=) પુરુષ → ડાબા હાથનો અંગુઠો (Left Hand Thumb Impression - LTI)

=) સ્ત્રી → જમણા હાથનો અંગુઠો - (Right Hand Thumb Impression - RTI)

=) ટીપુ લીધા પછી બેન્ક કર્મચારિ લખે છે. " Left Thumb Impression of Shri Ramabhai Patel અથવા " Right Thumb Impre ssion of Smt Kantaben Desai."

* ખાતુ ખોલવાની પ્રક્રિયા :-

=) ફોટો જરૂરી (ખાતુ ખોલવાના ફોર્મ પર અને ડ્ડ (પત્રક) પર)
=) ઓછામાં ઓછા 2 સાક્ષીઓ (witness) જરૂરી જે લખતા - વાંચતા હોય.
=) ચિઠ્ઠિયો KYC પણ કરાવી શકાય. (હવે ઘણી બેન્કોમાં ફરજીયાત છે.)

* 3. અંધ (Blind) ગ્રાહક :-

=) આવા વ્યક્તિ વી બિલકુલ અલગ - અલગ વ્યક્તિને બેન્કમાં સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર ગ્રાહક માનવામાં આવે છે. કારણ કે

=) તે વાંચી - લખી શકે છે - (બ્રેઈલ માં)
=) તે સહિ કરિ શકે છે. (પોતાની નિયમિત સહિ)

J.D.JADEJA

⇒ કાયદા ફકત તેની ક્ષમતા પણ છે. (Indian contract Act મુજબ)

⇒ RBI નો સ્પષ્ટ સુચના છે. " અંધ વ્યક્તિઓ સ્વતંત્ર રિતે બેન્ક ખાતા ખોલવા અને ચલાવવા માટે સંપુર્ણપણે સક્ષમ છે." (Blind persons are fully competent to open and operate bank accounts independently).

* ખાતુ ખોલવાની પ્રક્રિયા:

⇒ સામાન્ય ગ્રાહક જેવુ જ ફોર્મ ભરાય છે.
⇒ સહિ પોતે જ કરી છે. (જેવી કરતા હોય)
⇒ ફોટો અને KYC નોર્મલ
⇒ જો વ્યક્તિ બ્રેઈલ માં સમજી-વાંચી શકતા હોય છે. બ્રેઈલ ફોર્મ પણ આપવામાં આવે છે. (SBI. PNB. BOB જેવી બેન્કોમાં ઉપલબ્ધ).

* ઉદાહરણ :- 28 વર્ષના વિજયભાઈ IT પ્રોફેશનલ છે. જન્મ થી અંધ છે. તેઓ HDFC બેન્ક માં સેવિંગ ખાતુ ખોલાવે છે → પોતે જ સહિ કરે છે. મોબાઈલ છે. નેટ બેન્કિંગ ચાલુ કરે છે → બેન્ક તેમને સ્ક્રિન રિડર (JAWS NVDA) સાથે કામ કરતુ નેટ બેન્કિંગ આપે છે. → ડેબિટ કાર્ડ પર બ્રેઈલ માં લખેલુ હોય છે.

* ઉદાહરણ :- 55 વર્ષના શાંતાબેન (અંધ મહિલા) SBI માં FD કરાવે છે → પોતે જ સહિ કરે છે → તેમની પાસબુક બ્રેઈલ માં છપાવી આપવામાં આવે છે (SBI ની વિશેષ સુવિધા) → વ્યાજના પૈસા તેમના ખાતામાં આવે છે. તેઓ ટોકિંગ ATM માંથી ઉપાડે છે

J D JADEJA

* ૫. પરણિત મહિલા (Married women) ગ્રાહક :-

=) આજે પરણિત મહિલા 100% સ્વતંત્ર ગ્રાહક છે. તે પોતાના નામે ખાતુ ખોલી શકે, રોકાણ કરી શકે જ્યાં જ પોતાની પરવાનગી કે સહિની જરૂર નથી.

* ખાતુ કેવી રિતે લખાય છે.? (વિકલ્પો)

=) આજે 95% મહિલાઓ પોતાના નામે જ ખાતુ ખોલાવે છે.

ખાતાના નામ લખવાની રીત	ઉદાહરણ	ક્યારે વપરાય છે.?
માત્ર પોતાના નામ	Smt. Priyanka R Shah.	સૌથી વધું વપરાતું (આધુનિક)
પોતાના નામ સાથે (પરંપરાગત)	Smt. Priyanka W/o Raveshbhai Shah.	ગામડે કે જુની મહિલાઓની પસંદ કરે છે.
મંગળ સા નામ (કેટલીક જગ્યાએ)	Smt. Priyanka Ravesh Kumar Shah	ગુજરાત - રાજસ્થાન માં લોકપ્રિય.

* ઉદાહરણ :- 1 :- હાઉસવાઈફ 32 વર્ષની શ્રી ઈ નીકાળીને ઘરે જ છે. પતિ વિદેશ માં છે. તેમણે તે SBI માં 50 હજારનું FD [illegible] કર્યુ છે → ખાતુ નામ : Smt. Neha R. Patel → તેમને પોતાના નામે પતિની સહીની જરૂર નથી → મહિને EMI પોતે જ ભરે છે.

* ઉદાહરણ :-2 મિસિસ સુમન રેખાબેન પોતાની બ્યુટી પાર્લર ચલાવે છે. HDFC માં કરંટ ખાતુ + 20 માસ ઓવર ડ્રાફ્ટ લીધુ છે. ને ખાતુ નામ ને Rekhaben M. Desai (Prop મેં etc) ને એકાઉન્ટ નેટ બેન્કિંગ, ક્રેડિટ કાર્ડ. બધુ જ પોતાના નામે.

* 5. પાગલ / મની - માનસિક રીતે અસ્વસ્થ ગ્રાહક:

=) (ગુજરાતી માં સરળ અને સંપૂર્ણ સમજુતી + ઉદાહરણો)

* 1. કાયદાકિય સ્થિતિ (ખુબ મહત્વની)

=) ભારતીય કરાર કાયદો (Indian contract Act - 1872 - કલમ 11 અને 12) કહે છે.

=) જે વ્યક્તિ માનસિક રિતે સ્વસ્થ નથી. અને વસ્તુની સમજ નથી. તે કરાર કરિ શકતો નથી. ને એટલે તેનું બેન્ક ખાતુ ખોલવું ચલાવી શકાય નહિ. અને નવું ખાતુ પણ ખોલી શકાય નહિ.

* 2. બેન્કને "ખબર" પડે તો શુ થાય તે

=) જો બેન્કને ખબર પડે કે ગ્રાહક માનસિક રિતે અસ્વસ્થ છે. તો બેન્ક તરત જ ખાતુ ફ્રીઝ (બંધ) કરિ દે છે. - નતો જમા નતો ઉપાડ.

* 3. જોઈન્ટ ખાતુ અને તેના ધારકો:

=) એક જ ખાતુ જેમાં બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિ

નામ હોય અને તેઓ બધા માલિક હોય એવી
વહુ પતિ-પત્નિ, માતા-પિતા દિકરો ભાઈ-ભાઈ
બિઝનેસ પાર્ટનર વચ્ચે થાય છે.

પ્રકાર		કોણ ચલાવી શકે	મૃત્યુ પછી શું થાય
Either or survivor (E or S)	સૌથી વધુ પ્રચલિત	બન્ને માંથી કોઈ એક પણ ચલાવી શકે	બાકીની વ્યક્તિ ને ખાતુ મળી જાય છે.
Anyone or survivor	બધા કે એક પણ	બધા કે એક પણ ચલાવી શકે	બાકી રહ્યા સર્વાઇવર ને મળે છે.
Jointly/Jointly operated	બધાએ સાથે મળીને	બધાની સહિ જરૂર એક માટે.	મૃત્યુ પછી પણ બધાની સહિ જરૂરી હોય છે.

* ઉદાહરણ :

=) 1. પતિ-પત્નિ (Either of survivor) - કોઈ એક મરી જાય તો બીજા ને તરત પૈસા મળે.

=) 2 માતા (75 વર્ષ) + દીકરી (former of survivor) માતા જીવે ત્યા સુધી એકાઉન્ટ ચલાવે છે. પછી દીકરી ને મળે.

=) 3. બે ભાઈઓનો બિઝનેસ (Jointly) બન્નેની સહિ વગર કોઈ એક ના નિકળે (સુરક્ષા માટે)

=) 4. દિકરો + પિતા (વિદેશ ગતો દિકરો) Anyone or survivor દિકરો વિદેશમાં હોય તો પિતા જે ખાતુ ચલાવી શકે છે.

* 7. પાર્ટનરશિપ ફર્મ ગ્રાહક :-

=) 1. પાર્ટનરશિપ ફર્મ શુ છે :- બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓને મળીને બિઝનેસ ચલાવવા માટે બનાવેલી સંસ્થા ભારતમાં પણ Indian Partnership Act 1932 હેઠળ ચાલે છે.

=) 2. બેન્ક માં ખાતું કેવી રીતે ખોલાય છે. ?

=) ખાતા નું નામ મળાય છે. — ઉદાહરણ
ફર્મના નામે રાખવા — M/s Shreeji Traders, M/s Patel Brothers
(M/s - Messers = પાર્ટનરશિપ ફર્મનું ચિહ્ન)

* ખાતુ ખોલવા માટે જરૂરી દસ્તાવેજ (ફરજિયાત)

દસ્તાવેજ	નોંધ
પાર્ટનરશિપ ડીડ (Partnership Deed) ફર્મનું PAN કાર્ડ GST સર્ટિફિકેટ (જો લાગુ હોય) Shop Act / MSME / Udyam રજિસ્ટ્રેશન બધા પાર્ટનર નું KYC (આધાર + PAN)	નોટરી કરાવેલી હોવી જોઈએ ફર્મના નામે જ હોવું જોઈએ.
Authority Letter ફર્મની રજિસ્ટર્ડ ઓફિસ નો પુરાવો	કોણ ખાતુ ચલાવશે તે મંજૂર કરેલું જોઈએ Mandate બેન્ક એગ્રીમેન્ટ

J.D.JADEJA

* 4. હિન્દુ અવિભાજીત કુટુંબ (HUF) ખાતું:

=) HUF શું છે:

=) હિન્દુ, જૈન, શિખ, અને બૌદ્ધ કુટુંબ માટે જ છે.

=) એક અલગ કાનૂની વ્યક્તિ માનવામાં આવે છે.

=) આમા પૈતૃક મિલકત + કુટુંબની કમાણીનો ઉમેરો થાય છે.

=) ટેક્સ રિટર્ન અલગ અલગ છે - PAN અલગ મળે છે.

* ખાતાનો નામ મથાય છે. — ઉદાહરણ

=) કર્તા (સૌથી મોટા પુરુષ નું નામ + (HUF) અથવા — Shri Raveshbhai M. Patel (HUF)
Raveshbhai M. Patel Hindu Undivided Family

* ખાતું ખોલવા માટે જરૂરી દસ્તાવેજ (ફરજીયાત)

દસ્તાવેજ	નોંધ
HUF નું PAN card HUF ડીડ (HUF deed) કર્તાનું KYC (આધાર + PAN)	HUF ના નામે જ હોવું જોઈએ. નોટરી કરાવેલી અથવા સ્ટેમ્પ પેપર પર
બધા કોપાર્સનર્સની લિસ્ટ + જન્મ તારીખ કર્તાની ઘોષણા (Affidavit) બેન્ક નું પોતાનું HUF ફોર્મ	(કર્તા - પત્ની, દિકરા - દિકરી ની પૌત્ર - પૌત્રી) કે કર્તા છે અને કુટુંબ અવિભાજ્ય છે. SBI, HDFC, ICIC AXIS બધી બેન્કોમાં છે.